

Олег Ворошилов

канд. іст. наук, старш. наук. співроб. відділу політологічного аналізу СІАЗ
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС У СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ
ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ**

Характеризуються основні риси еволюції людського суспільства на сучасному етапі. Проаналізовано основні аспекти й тенденції нинішніх суспільних трансформацій та розглянуто роль інформаційних ресурсів у сучасних глобалізаційних процесах, а також їх вплив на перебіг процесів соціокультурної трансформації як людського суспільства загалом, так і українського зокрема.

Ключові слова: інформаційні ресурси, інформаційне суспільство, соціокультурні трансформації, інформаційно-комунікаційні технології, глобальний інформаційний простір.

Метою дослідження є сприяння ефективному використанню інформаційних ресурсів в інтересах подальшого розвитку українського суспільства. Питання ролі інформаційних ресурсів у розвитку людського суспільства досить активно вивчається цілим рядом як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Серед перших слід відзначити праці Д. Белла, Т. Стоунера, А. Турена, А. Тоффлера, Л. Шрайберга, І. Давидової та ін.

Серед українських фахівців заслуговують на особливу увагу публікації з цієї проблематики О. Онищенко, В. Горового, Л. Костенка, Т. Гранчак та ряду інших науковців.

Загалом фахівці відзначають, що в сучасній соціокультурній трансформації людського суспільства дедалі помітнішу роль починають відігравати інформаційні ресурси.

Слід зазначити, що під трансформацією розуміють сукупність явищ і процесів, які поступово і ненасильницьким чином призводять соціокультурну систему до принципово нової якості відносин.

Досить часто в цьому контексті говорять про модернізацію людської спільноти, проте існуючі теорії модернізації без відповідного коригування не спроможні пояснити процеси, що, наприклад, відбуваються в Україні. «Трансформація» – більш гнучкий термін, що описує такий стан суспільства, коли в ньому відбуваються і позитивні, і негативні процеси.

Наявність ознак соціокультурної трансформації, тобто поява нових моделей мислення й соціальних відносин, свідчить про необхідність переходу до вирішення завдань наступного періоду, у зв'язку з чим дедалі більше говорять про початок входження людства в так зване «інформаційне суспільство», головними продуктами виробництва якого мають стати інформація і знання.

Дійсно, характерними рисами еволюції людського суспільства на сучасному етапі його розвитку є:

- збільшення ролі інформації і знань у житті суспільства;
- зростання кількості людей, зайнятих інформаційними технологіями, комунікаціями та виробництвом інформаційних продуктів і послуг, зростання їх частки у валовому внутрішньому продукті;
- зростання інформатизації та ролі інформаційних технологій у суспільних і господарських відносинах;
- створення глобального інформаційного простору, який забезпечує (а) ефективну інформаційну взаємодію людей, (б) їх доступ до світових інформаційних ресурсів і (в) задоволення їхніх потреб щодо інформаційних продуктів і послуг.

У сьогодишньому світі знання стають складовою частиною товарів, виробництва, послуг і розваг.

Інформаційні технології – це нові можливості, нові горизонти для розвитку особистості. Д. Тапскотт 1994 р., розглядаючи проблему впливу нових медіа на користувачів, спрогнозував доволі оптимістичний розвиток подій, посиляючись на дослідження, які показували, що споживачі будуть менше дивитись (у сучасному розумінні цього слова) телевізор.

Трохи пізніше доповідь AndersenConsulting підтвердила його точку зору, ґрунтуючись на проведених опитуваннях. У доповіді зазначається, що респонденти надають значно більшу перевагу інтерактивній освіті й програмам підготовки, ніж фільмам на запит, телевізійним шоу та іграм [1].

Це стосується не лише самого телебачення. Так само роль комп'ютера має вийти за рамки вдосконаленої друкарської машинки чи ігрового апарату. І цей процес доволі успішно просувається. Результати досліджень Міністерства торгівлі США показали, що якщо радію знадобилося 30 років, аби досягти аудиторії в 50 млн осіб, а телебаченню – 13 років, то Інтернету – лише чотири роки [2].

Щодо цього вдале формулювання дала доцент факультету журналістики Московського державного університету ім. М. В. Ломоносова О. Вартанова, директор Центру фінсько-російських досліджень. За її

словами, нові медіа вимагають від людей не лише модифікації чогось вже наявного в них, але вироблення цілком нових якостей – високого рівня абстрактного мислення, швидкості реакції, готовності до постійного підвищення рівня освіти [3]. Згадані вимоги стосуються не тільки окремих індивідів, а й груп усіх рівнів, а також способів їх взаємодії. Це означає, що має з'явитися нова культура організації, культура управління й праці, нові узвичаєні норми сприйняття й використання інформаційних ресурсів [4].

Інформаційні ресурси й технології комунікацій є інструментами і для збільшення соціальної єдності та гармонізації життя людини і суспільства. Наприклад, нові товари й послуги забезпечують літнім людям можливість більш тривалого автономного, але безпечного й захищеного життя.

Нові парадигми у сфері охорони здоров'я створюють людину, що свідомо піклується про своє здоров'я, передбачають безперервний моніторинг, персональні системи охорони здоров'я тощо.

Те саме стосується доквілля (з'являється парадигма сталого розвитку) та транспорту («мобільне суспільство» та «глобальне підключення»).

Щодо громадського життя, то інформатизація означає прямий доступ населення й підприємств до інформаційних ресурсів, систем послуг адміністративних органів країни, регіону, міста, району, до демократичних інститутів суспільства («онлайнова демократія»). Тобто створення свого роду «онлайнного уряду».

Постіндустріальне, глобальне, відкрите, мережене суспільство третьої хвилі технологій – це тільки кілька з багатьох назв для тієї форми суспільного життя, що народжується в останні десятиліття. Зазвичай, суспільні зміни відбуваються за різними аспектами паралельно, але нерівномірно, що призводить до соціального напруження та конфліктів. Тому широке застосування саме інформаційних технологій ще не забезпечує інших аспектів створення постіндустріального відкритого демократичного суспільства та успішного входження в глобальний світ.

Серед основних аспектів нинішніх суспільних трансформацій фахівці вказують на основні з них:

- змінюється соціальна структура суспільства, або, точніше, поруч із наявними з'являється нова форма його диференціації, яка визначає спектр соціальних вимог, послуг, робочих місць... Наприклад, щодо використання технологій це розподіл на нові «страти» – користувачів, технологів, творців технологій або персональних варіантів користування, поява нових сфер діяльності, таких як електронна комерція;

- змінюється тип культури – від текстової до екранної. Те, що молодь

мало читає, – тільки наслідок цієї зміни, але її, наприклад, не оцінено належним чином в освіті. Виявом екранної культури є масова орієнтація на змішування традиційних форм, орієнтація на виготовлення персональних культурних коктейлів;

- складається інше уявлення про грамотність – технологічна грамотність, або вміння працювати з інформаційними пристроями стає основою такого уявлення;

- змінюються форми прийняття політичних рішень – і це не тільки електронний уряд, а й можливості, скажімо, прямої участі в голосуванні, що зовсім інакше формулює питання про зміст і форми демократії;

- змінюються зміст і форми надання освіти (дистанційна освіта – це зміна не тільки форми, а й самого змісту: робота не тільки зі знанням, а й з інформацією, не тільки уроки, а й робота з тренажерами, не тільки в дитинстві, а протягом усього життя тощо). Освіта змінює свій контекст. Так, для останніх століть головним контекстом освіти була наука та завдання її розвитку, зараз таким контекстом дедалі більше стають технологічні інновації;

- змінюється ринок робочих місць (часткова зайнятість, кілька робочих місць одночасно, короткотермінові контракти) та його структура (виникає потреба в нових вміннях);

- змінюються уявлення про національну та персональну безпеку, права людини (потенційно можливий тотальний контроль і тотальний тероризм);

- змінюється уявлення про стратегічні ресурси (уже не тільки енергія, а й інформація, вільний час);

- змінюються форми транснаціональних відносин і критерії розвиненості. Тобто входження в міжнародні мережі є умовою та показником розвитку з погляду процесів глобалізації;

- з'являються нові форми ризиків для психічного здоров'я та екології. Інформаційне сміття – це нова і ще не дуже зрозуміла проблема [5].

Крім того, відзначається, що інформаційні ресурси на сьогодні, унаслідок розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зробили людину єдиною істотою, яка на шляху свого розвитку набула здатності створювати віртуальні, неприродні форми, що дає можливість забезпечувати:

- колективне формування інформаційних ресурсів і забезпечення їхньої доступності для всіх об'єднаних мережею учасників;

- можливість імітації й моделювання в реальному часі можливих рішень із необмеженою кількістю учасників.

Прямо підмінюючи реальність дії, людина за допомогою ІКТ створила фактично нову для неї форму життя у віртуальній реальності. Освіта, охорона здоров'я, культура знаходять сьогодні нові форми існування у віртуальному світі. Інформаційне середовище як самостійний сектор проблематики національної безпеки стає наймогутнішим чинником суспільного розвитку [6].

Можна й далі визначати не менш значущі зміни в інших аспектах суспільного життя або міжнародних відносин, але важливо зауважити, що інформатизація змінює всі важливі риси суспільства. Ці зміни несуть як благо, так і руйнацію звичних форм життя, праці, безпеки тощо, і ці зміни потрібно організувати так, щоб досягти необхідних результатів, зазнавши якомога менших соціальних і культурних втрат.

Загалом вважається, що в «інформаційному суспільстві» створення, розповсюдження, використання, узагальнення і маніпулювання інформацією становить значну частину економічної, політичної та культурної діяльності. Економіка знань стає економічною копією цієї діяльності, оскільки добробут суспільства створюється через експлуатацію знань або розуміння суті речей та процесів. Люди, які мають засоби і можливості для участі в такому суспільстві, отримують певні додаткові вигоди, порівняно з тими, хто таких можливостей або засобів не має.

Можна вважати, що головними характеристиками інформаційного суспільства постають: інформаційна економіка, індустрія інформаційних послуг, сучасні інтелектуальні інформаційні технології та технології зв'язку, значний потенціал науки, потреба фізичних та юридичних осіб в інформації (знаннях), високий рівень інформаційно-правової культури всіх суб'єктів інформаційних відносин, матеріально-технічне забезпечення різноманітних послуг [7].

Водночас фахівці вказують і на ще одну тенденцію – інформаційні послуги диверсифікуються за регіональними або змістовними ознаками. Щодня ІКТ створюють для людей нові можливості, автоматизуючи індивідуалізацію інформаційних потреб і послуг. Сьогодні частка інтерактивних послуг значно зросла, унаслідок чого споживча культура поступово переорієнтовується з пасивної на активну форму. Інтерактивність нових засобів масової комунікації, насамперед глобальних комп'ютерних мереж, припускає пошук інформації на свій смак. У масового споживача вперше за всю історію засобів масової інформації з'являється можливість самостійно формувати набір ділової й розважальної інформації, самому визначати, що й коли слухати та дивитися. Людина стає більш вільною від того, що їй намагаються нав'язати виробники аудіовізуальної продук-

кції й політики. Це не означає її цілковитої незалежності, але монополія на інформацію розбивається достатньою кількістю її джерел і в результаті споживчий ринок в інформаційній сфері перестає бути масовим, стає фрагментарнішим. За таких умов невеликі національні або інші співтовариства отримують змогу зберігати мову, формувати почуття духовної єдності, розвивати свою культуру [8].

Таким чином, нині відбувається інтенсивна інформатизація більшості сфер людського життя та діяльності, а це є запорукою того, що новітні інформаційні технології невдовзі стануть визначальними чинниками соціально-економічного та інтелектуально-духовного розвитку людського соціуму.

Зазначений процес характеризується такими об'єктивними показниками:

- обмін інформацією набув миттєвого та глобального характеру, відстані й державні кордони вже не є суттєвою перешкодою для руху інформаційних потоків;
- значно зросли й продовжують зростати можливості збору, обробки, зберігання, передачі інформації, доступу до неї;
- суттєво зросло та продовжує зростати значення доступу до інформації для розвитку різних сфер людської діяльності;
- виникає й дедалі більше загострюється проблема інформаційної нерівності й бідності – як на внутрішньому та регіональному, так і на міжнародному рівнях;
- відбувається перехід до нових форм зайнятості населення, зокрема формуються нові трудові ресурси за рахунок збільшення кількості зайнятих в інформаційно/інтелектуально орієнтованих типах робіт;
- безпрецедентно зросла кількість персональних і корпоративних контактів на локальному та глобальному рівнях, Україна активно включається у процеси формування нових трансдержавних і транснаціональних спільнот та ідентичностей [9].

На рівні соціальної практики інформаційна складова присутня в усіх основних галузях суспільного життя, причому її прояви є вельми різноманітними. Навіть дещо схематизуючи ситуацію, можна розглядати інформаційну сферу і як окремий сектор економіки, і як чинник її модернізації, і як джерело потужних соціокультурних трансформацій. ІКТ дедалі активніше застосовуються в екологічній, медичній, військовій, політико-адміністративній, медійно-комунікаційній, культурній, науково-освітній сферах, видозмінюючи їх і надаючи соціальному та людському розвитку нових якостей, сенсів і вимірів [10].

У сучасному світі ІТ-сфера гармонійно поєднує телекомунікаційні й інформаційні послуги, виробництво засобів інформаційних технологій і телекомунікацій, програмних засобів, електронних інформаційних ресурсів, що робить її чимось більшим, аніж просто однією з інфраструктур і галузей економіки. У сучасних умовах вона має розглядатись як системний, потужний чинник як політичної й суспільно-економічної модернізації, так і соціогуманітарного розвитку країни, створення конкурентоспроможної економіки, забезпечення оптимальних умов людського розвитку, запровадження ефективних демократичних процедур. Разом з тим бурхливий розвиток і поширення ІТ спричиняє й значні ризики, пов'язані передусім з інформаційною безпекою держави, а також з інформаційно-психологічною безпекою суспільства та громадян

Слід відзначити, що упродовж останніх років світові показники вдосконалення та впровадження ІТ зростають у прогресії. Так, Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ) опублікував нові дані з розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Зокрема, у доповіді МСЕ повідомляється, що до кінця 2014 р. у світі налічуватиметься 7 млрд передплатників мобільного телефонного зв'язку і майже 3 млрд користувачів Інтернету. «Ці нові дані зайвий раз підтверджують, що інформаційно-комунікаційні технології, як і раніше, є ключовими факторами розвитку інформаційного суспільства», – сказав генеральний секретар МСЕ Х. Туре [11].

Безпрецедентна за масштабами та якісними характеристиками глобальна інфраструктура ІТ стає технологічним підґрунтям для дедалі глибших трансформацій у повсякденному житті людей та суспільств. Крім небачених раніше можливостей для підвищення матеріального добробуту людства, сучасні інформаційні технології спричинили появу й інтенсивне поширення принципово нових моделей соціальної інтеграції, комунікації, суспільно-політичної активності, способу життя, освіти тощо. Достатньо згадати про т. зв. нові медіа та зокрема Web 2.0, що призвело до масових змін у структурах інформаційного споживання населення й появи багатомільйонних глобальних «мережових спільнот». (З 2005 р. почала втілюватися концепція інтерактивних мереж Web 2.0, що розвиваються за рахунок зусиль самих користувачів (на відміну від Web 1.0, розвиток яких забезпечується провайдерами в односторонньому порядку).

Зокрема, до нових медіа зараховують засоби масової комунікації, що створюються та функціонують на платформі всесвітньої мережі Інтернет. Такими є:

- 1) інтернет-плеєри теле і радіоканалів;

- 2) CatchUpTV – інтернет-сервіси, що дають змогу переглядати телепрограми в записі (VirginMedia, WorldTVpc, LiveInternetTV);
- 3) відеосервіси (Hulu, YouTube);
- 4) блоги та міні-блоги (Twitter, Tumblr);
- 5) соціальні мережі (MySpace, Facebook, «Однокласники», «ВКонтакте», Livejournal);
- 6) онлайн-медіаплеєри;
- 7) портали громадянської журналістики;
- 8) інтернет-радіо-сервіси;
- 9) фото сервіси (Flickr, Picasa);
- 10) компанії онлайн-прокату відео.

Сьогодні вже активно розробляється концепція Web 3.0, імплементації якої варто очікувати в середньостроковій перспективі. Її головною особливістю буде можливість групової роботи користувачів з контентом у режимі онлайн.

Що ж стосується Української держави, то в ній різноманітними проблемами інформатики займаються понад 30 років. Що стосується впливу інформаційних і телекомунікаційних технологій на суспільство, то для вітчизняних фахівців вона є відносно новою і розробляється вузьким колом дослідників.

Слабкий інтерес до розв'язання цієї проблеми в Україні був викликаний частково об'єктивною причиною – відсталістю країни у сфері інформатизації. Проте існує й інша причина – у країні існувало нерозуміння соціальних можливостей інформаційних і телекомунікаційних технологій та глибини соціально-економічних змін, що викликаються їх поширенням. Водночас поширення ІКТ поряд із зростанням народонаселення й проблемами екології науковою громадськістю було віднесено до ключових чинників, що визначають обличчя сучасного світу.

З початку 90-х років в Україні почали відбуватися поступові зміни в інформаційній сфері. Насамперед, виник і почав розвиватися ринок персональних комп'ютерів та іншої інформаційної і телекомунікаційної техніки.

Україна має певний науково-технічний потенціал у галузі створення засобів інформатизації. Його основу становлять 10 науково-дослідних інститутів НАН України, 18 науково-дослідних і конструкторсько-технологічних організацій і підприємств Державного комітету промислової політики України і Державного комітету зв'язку та інформатизації України (Держкомзв'язку України).

Україна має фундаментальні досягнення в галузі інформатизації. У світі добре відомі здобутки українських учених у створенні

нетрадиційних архітектур обчислювальних машин і в системному аналізі, моделюванні, створенні штучного інтелекту.

Україна досягла певного рівня концентрації наукових виробництв: понад 70 % стратегічних матеріалів для електронної промисловості у Європі було вироблено на українських підприємствах, що зумовлює позитивні можливості у справі інформатизації [12].

Уперше орієнтацію України на створення «інформаційного суспільства» було офіційно зафіксовано в Стратегії інтеграції України до ЄС (розділ 13), ухваленою в 1998 р. Треба зазначити, що одночасно, у 1998 р. було прийнято два закони України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» та «Про Національну програму інформатизації», якими визначалися принципи і програма дій інформатизації України, а не побудови в ній «інформаційного суспільства». Така суперечність у концептуальних основах між різними групами фахівців і політиків на найвищому рівні прийняття політичних рішень в Україні свідчить про некритичність сприйняття іноземних новацій. Вона сильно зашкодила практиці інформаційно-комунікаційного розвитку України.

Практика реалізації політичних рішень щодо побудови «інформаційного суспільства» та інформатизації України також є суперечливою, ситуативною та неефективною. Хоча й виконано значний перелік заходів намічених програм і планів, однак вони лишаються фрагментарними, а чинна нормативно-правова база інформаційно-комунікаційної сфери України залишається неповною, неефективною і суперечливою.

Водночас загальний висновок переважної більшості вітчизняних фахівців щодо розбудови «інформаційного суспільства» в Україні є позитивним – у країні стрімко формується масова інтернет-аудиторія та специфічне мережне соціокультурне середовище, що за своїми параметрами буде подібним до таких у розвинутих країнах. Триває диверсифікація аудиторії, формуються нові моделі інформаційного споживання, соціальної та політичної активності тощо.

Зокрема, за даними міжнародної консалтингової компанії J'son & Partners Consulting, Україна, поряд з іншими країнами СНД, є світовим лідером за темпами збільшення аудиторії «соціальних мереж»: її щорічний приріст становить близько 30 % [13]. Нині в соціальних мережах зареєстровано понад 30 млн українців, лише 8 % від усього населення країни жодного разу не спілкувалися віртуально [14].

Також, згідно з даними Національної комісії з питань регулювання зв'язку та інформатизації (НКРЗІ), у 2013 р. проникнення швидкісного Інтернету збільшилося в країні на 37 % – до 7,19 млн абонентів. Зро-

стання забезпечувалося в основному за рахунок нових підключень у невеликих населених пунктах у всіх регіонах, оскільки в містах цей ринок уже насичений (а у великих містах до кожної квартири підведено по 5–10 кабелів) [15].

Крім того, згідно з дослідженням GfK, на кінець 2013 р. 50 % наших співвітчизників віком старше 16 років регулярно користувалися Інтернетом, що на 6 процентних пунктів перевищило аналогічний показник за 2012 р. [16].

Можна також відзначити, що більшість українців для виходу в мережу все ще використовують стаціонарний комп'ютер. Майже третина завела ноутбуки, а один із семи заходить в Інтернет з мобільного телефону.

Серед користувачів – самі різні люди: домогосподарки, бізнесмени, лікарі, викладачі, представники шоу-бізнесу. Дедалі активніше соцмережі й Інтернет використовують політики.

Не відстає від прогресу і церква. З українськими священиками можна поспілкуватися в соцмережах, а на офісну пошту приходять реклама – наприклад, з анонсами релігійних заходів. У кожної нашої офіційної церкви є свій сайт. Також сайти є у єпархій, монастирів і навіть багатьох парафій: там розміщується інформація, співи, записи богослужінь або проповідей, часто є можливість через сайт поставити питання священикові [17].

Слід також зазначити, що останнім часом досить активно розвивається комунікація держави з представниками вітчизняної ІТ-спільноти. Нині в Україні діють декілька десятків професійних об'єднань і громадських організацій у сфері ІКТ. Задля налагодження каналів зворотного зв'язку в галузі високих технологій органами влади України спільно з представниками громадськості та бізнесу було створено:

- Консультативну раду з питань інформатизації при Верховній Раді України 1998 р., мета – допомога Верховній Раді у виробленні політики у сфері інформатизації, при підготовці та затвердженні завдань національної програми інформатизації з урахуванням найновіших досягнень і технологічних рішень);

- Громадську раду при Державному комітеті інформатизації України (2008 р., мета – забезпечення проведення консультацій із громадськістю з питань формування та реалізації державної політики у сфері інформатизації, формування та використання національних інформаційних ресурсів, створення умов для розвитку інформаційного суспільства);

- Міжгалузеву раду з питань розвитку інформаційного суспільства (2009 р., мета – підготовка та подання Кабінетові Міністрів України

пропозицій щодо реалізації державної політики з питань розвитку інформаційного суспільства та інтеграції України у глобальний інформаційний простір).

Можна констатувати, що в галузі ІКТ зусиллями громадськості, бізнесу й держави на сьогодні формально створено необхідну організаційну базу для взаємодії. Водночас на рівні практичної роботи мають місце систематичні випадки порушення органами центральної та місцевої влади порядку обговорення та оприлюднення нормативних і регуляторних актів, ігнорування звернень професійних об'єднань і громадських організацій, порушення термінів їх розгляду [18].

Загалом динаміка розвитку інформаційного суспільства в Україні протягом останніх років є стабільно позитивною, і це можна вважати сталою тенденцією. Зокрема, є усі підстави стверджувати, що в короткій середньостроковій перспективі на теренах нашої держави триватимуть процеси повномасштабної імплементації інтернет-сервісів та відповідних технологій, конвергенції традиційних і розвитку нових медіа-форматів на технологічній платформі Інтернет. Уже сьогодні в Україні стрімко формується масова інтернет-аудиторія та специфічне мережеве соціокультурне середовище, що за своїми основними параметрами буде подібним до таких у розвинутих країнах. Триватиме диверсифікація аудиторії, формування нових моделей інформаційного споживання, соціальної та політичної активності тощо.

В Україні за останні роки сформувалися такі фактори соціально-економічного, науково-технічного і культурного розвитку, які можна розглядати як передумови переходу до інформаційного суспільства. Проте ще не остаточно визначені теоретико-методологічні підстави таких досліджень з урахуванням української специфіки. Україна з 43-мільонним населенням має один із найвищих у світі індексів освіченості (98 %), що створює великі потенційні можливості. Також в Україні сформувався й успішно розвивається вітчизняний ринок телекомунікацій, інформаційних технологій, продуктів і послуг. Ще однією передумовою переходу України до інформаційного суспільства стало те, що сьогодні Україна стала невід'ємною частиною світового політичного й економічного співтовариства, у прямому і переносному сенсі приєднана до зовнішнього світу кабельними та супутниковими каналами зв'язку.

Отже, процеси інформатизації, комп'ютеризації та розвитку телекомунікацій дали можливість створити серйозні передумови переходу до інформаційного суспільства, інтеграції країни у світове інформаційне співтовариство. Головними з них є такі: інформація стає важливим

ресурсом політичного, соціально-економічного, технологічного і культурного розвитку, масштаби її використання можна порівнювати з традиційними ресурсами. Швидко зростає кількість електронно-обчислювальних машин, сайтів в Інтернеті, прискореними темпами йде розвиток систем і засобів телекомунікації. Збільшується кількість корпоративних інформаційних мереж і абонентів світових відкритих мереж, розширюється національна мережа зв'язку, успішно здійснюється телефонізація країни, ширшає ринок засобів мобільного зв'язку. Значною мірою інформатизовані такі галузі, як банківська сфера, державне управління тощо [19].

Водночас у міжнародних рейтингах за основними показниками індексів розвитку ІС Україна утримує позиції середні/нижче середніх і до того ж відстає від середньосвітового рівня за темпами його розвитку. Вітчизняна практика розбудови інформаційного суспільства залишається здебільшого фрагментарною та ситуативною і поки що значно більше залежить від ринкової кон'юнктури й суспільних ініціатив, аніж від рішень і діяльності органів державної влади. Невирішеним залишається цілий комплекс проблем нормативно-правового, організаційно-технічного, науково-методичного, інформаційно-аналітичного, ресурсного забезпечення розбудови інформаційного суспільства. Значна кількість рішень із цих питань має декларативний характер, механічно «пересаджена» із законодавства та/чи досвіду інших країн без урахування національних особливостей. Однією з головних причин такої ситуації є фактична відсутність системної, багаторівневої, нормативно підкріпленої, базованої на певній ідеології та стратегії галузевої державної політики. Тому, незважаючи на низку незаперечних здобутків та амбітних планів (наприклад, розгортання національної 4 G-мережі), можна констатувати таке.

1. Спостерігається низка сталих негативних тенденцій у динаміці показників розвитку:

- збереження значного дисбалансу між віковими, регіональними аудиторіями вітчизняного сегмента мережі інтернет: Київ та міста-мільйонники досі залишаються основним джерелом вітчизняної інтернет-аудиторії (на шість міст припадає 25 % від загальної інтернет-аудиторії). Крім того, Інтернет на сьогодні залишається переважно молодіжним середовищем – частка користувачів старше 45 років становить лише 18 % від загальної кількості;

- ступінь розвитку широкосмугового доступу до мережі Інтернет (один з найактуальніших глобальних трендів) в Україні можна оцінити як критично низький;

• амбітні за своєю суттю проекти (на кшталт Національного проекту «Відкритий світ» – створення інформаційно-комунікаційної 4 G освітньої мережі національного рівня) не завжди мають повноцінне обґрунтування в сенсі перспектив використання та готовності України функціонувати в межах подібних систем на технологічному, управлінському, економічному, освітянському, політичному рівнях.

2. Зберігаються значні прогалини на нормативному рівні (включно з міжнародними зобов'язаннями) [20].

У довгостроковій перспективі Україна потребує перегляду державної політики щодо залучення інтернет-користувачів до активнішого соціального життя в інформаційному суспільстві. Крім традиційних для будь-якої демократичної країни проблем залучення громадян до функціонування систем електронного урядування, об'єктивною потребою є вирівнювання регіонального розподілу кількості інтернет-користувачів з метою збільшення рівня проникнення інформаційної інфраструктури в сільську місцевість і здешевлення її використання.

Враховуючи складну демографічну ситуацію, необхідно залучати старше покоління до використання сучасних інформаційних технологій, і зокрема мережі Інтернет. На сьогодні лише 3 % від загальної кількості користувачів становлять особи старші 60 років, що фактично означає їх виключеність із загальнодержавних процесів розбудови нового типу суспільства, хоча одним із гасел європейських програм інформатизації було й залишається таке: «Нікого не залишати позаду». У результаті в Україні майже третина населення держави залишається поза межами важливих суспільних процесів [21].

Нині зрозуміло, що Українська держава не увійде у світовий та європейський інформаційний простір на рівноправній основі без інтенсивного запровадження в усі сфери життя ІКТ, істотної перебудови системи державної інформаційної політики, необхідності зміцнювати прямі й зворотні зв'язки між владними структурами та суспільством, розв'язання проблем ефективного розвитку національної інформаційної інфраструктури, створення інформаційно-аналітичних систем органів державної влади, прискорення процесів модернізації матеріально-технічної бази, надійного захисту інформаційних ресурсів.

Увага має бути зосереджена на формуванні й розвитку єдиного інформаційно-культурного простору як необхідної умови політичного та духовного об'єднання населення України і входження країни у світове інформаційне співтовариство як рівноправного партнера; розширенні міжнародного наукового і культурного співробітництва; удосконаленні

та розвитку системи інформаційного законодавства і механізмів його реалізації; удосконаленні й розвитку системи поширення масової інформації та формуванні суспільно-політичного клімату в країні, сприятливого для переходу до інформаційного суспільства, зокрема на забезпеченні особистої і суспільної безпеки в інформаційній сфері, запобіганні загрозам інформаційного тероризму й інформаційних війн.

Таким чином, інформаційне суспільство з його модернізаційним потенціалом може стати для України тим елементом, що дасть можливість їй, нарешті, вийти з кола «наздоганяючих» країн у світовому поділі праці та ресурсів і забезпечити гідне місце серед країн-лідерів.

Незважаючи на голосні заяви про інформаційну революцію, що вже відбулася, нинішній період можна розглядати тільки як становлення, перехід до інформаційного суспільства в повному змісті цього слова.

Загалом вітчизняна ІТ-сфера протягом останніх років зберігала позитивні тенденції розвитку, хоча після 2007–2008 рр. спостерігається значне сповільнення його темпів. Водночас аналітики ринку праці у сфері ІТ наголошують на тому, що найнижчу точку кризового падіння вже пройдено, і прогнози його розвитку на наступні роки загалом оптимістичні.

Насамкінець слід наголосити, що у зв'язку з трансформаціями, що вже відбулися в результаті розвитку сучасного інформаційно-комунікативного простору, сьогодні можна говорити про зміну інформаційної й соціокультурної парадигми й початку нового цивілізаційного етапу.

Цей процес слід трактувати не стільки як технологічну, і навіть не стільки як інформаційну революцію, скільки як соціокультурну, оскільки зміни, що відбуваються, мають не так технічний, як гуманітарний, соціальний характер. На наших очах формується нове суспільство, нова людина й нові моделі комунікацій і соціальних взаємодій.

Список використаних джерел

1. *Тапскотт Д.* Электронно-цифровое общество: Плюсы и минусы эпохи сетевого интеллекта : пер. с англ. / Дон Тапскотт ; под общ. рук. И. М. Дубинского ; ред. пер. С. Е. Писарев ; под общ. рук. Ю. В. Родионова ; ред. Ю. В. Толстоногова. – Москва : Рефл-бук ; Київ : INT-пресс, 1999. – 406 с.

2. *Кочетов А. Н.* Влияние Интернета на развитие общества [Электронный ресурс] / А. Н. Кочетов // Мир Internet. – 1998. – № 6 – Режим доступа: <http://www.iis.ru/infosoc>. – Загл. с экрана.

3. *Вартанова Е.* Информационное общество в стратегии Европейского Союза. Информационное общество: необходимость государственного подхода [Электронный ресурс] / Е. Вартанова. – Режим доступа: <http://internews.gas.ru/ZiP/43/europe.html>. – Загл. с экрана.

4. *Шадрин А.* Трансформация экономических и социально-политических институтов в условиях перехода к информационному обществу [Электронный ресурс] / А. Шадрин. – Режим доступа: <http://www.ieie.nsc.ru/parginov/artem1.htm>. – Загл. с экрана.

5. *Нанівська В.* Інформаційне Суспільство. Шлях України [Електронний ресурс] / В. Нанівська, В. Нікітін. – Режим доступа: <http://www.a.kolodyuk.info/download/book.pdf>. – Назва з екрана.

6. *Соснін О.* Про поточні питання розбудови інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс] / О. Соснін. – Режим доступа: <http://www.viche.info/journal/1874/>. – Назва з екрана.

7. *Арістова І. В.* Державна інформаційна політика [Електронний ресурс] / І. В. Арістова. – Режим доступа: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1189_page_11.html. – Назва з екрана.

8. *Соснін О.* Про поточні питання розбудови інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс] / О. Соснін. – Режим доступа: <http://www.viche.info/journal/1874/>. – Назва з екрана.

9. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості : аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД. – 2010. – С. 5. – Назва з екрана.

10. Там само. – С. 5–6.

11. К концу года будет насчитываться 3 млрд интернет-пользователей [Электронный ресурс] // InternetUA. – 2014. – 06.05. – Режим доступа: <http://internetua.com/k-koncu-goda-budet-nascsitivatsya-3-mlrd-internet-polzovatelei>. – Загл. с экрана.

12. *Арістова І. В.* Державна інформаційна політика [Електронний ресурс] / І. В. Арістова. – Режим доступа: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1189_page_11.html. – Назва з екрана.

13. Социальные сети в странах СНГ развиваются активнее остального мира [Электронный ресурс] / J'son & Partners Consulting. – 2010. – 11 мая. – Режим доступа: <http://rumetrika.rambler.ru/revien/2/4327>. – Загл. с экрана.

14. Харьковчане вошли в ТОП-10 пользователей социальных сетей по Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа: infa.kharkov.ua/xarkovchane-voshli-v-top-10-polzovatelej-socialnyh-setej-po-ukraine/. – 2014. – 06.01. – Загл. с экрана.

15. Доступ ко всемирной паутине в украинском селе организовали тысячи местных энтузиастов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: InternetUA (<http://internetua.com/dostup-ko-vsemirnoi-pautine-v-ukrainskom-sele-organizovali-tisyacsi-mestnih-entuziastov>). – 2014. – 20.03. – Загл. с экрана.

16. Половина украинцев пользуется Интернетом, из них две трети – соцсетями [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mmr.ua/news/id/polovina-ukraincev-polzuetsja-internetom-iz-nih-dve-treti-socsetjami-39213/>. – 2014. – 9 апр. – Загл. с экрана.

17. *Захарова А. В.* Интернете уже каждый второй украинец / А. В. Захарова // Сегодня. – 2012. – 25.10. – С. 6.

18. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості : аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД. – 2010. – С. 25.

19. *Дмитренко М.* Становлення інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / М. Дмитренко. – Режим доступу: http://www.social-science.com.ua/.31_. – Назва з екрана.

20. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості : аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД. – 2010. – С. 30–31.

21. Там само. – С. 32.

Стаття надійшла до редакції 30.07.2014.

Oleg Voroshilov,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

INFORMATION RESOURCE IN THE DEVELOPMENT OF PRESENT-DAY UKRAINIAN STATE

The main features of the evolution of a human society nowadays are characterized in this article. It is also analyzed the main aspects and trends of the current social transformation and it is explored the role of information resources in the current globalization processes as well as their impact on the processes of social and cultural transformation of human society as a whole and in Ukrainian society particularly.

Keywords: information resources, information society, social and cultural transformation, Information and Communication Technologies, the global information space.

Олег Ворошилов,

канд. ист. наук, ст. науч. сотр. отдела политологического анализа «СІАЗ»
Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского

ИНФОРМАЦИОННЫЙ РЕСУРС В РАЗВИТИИ СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО ГОСУДАРСТВА

Характеризуются основные черты эволюции человеческого общества на современном этапе, анализируются основные аспекты и тенденции нынешних общественных трансформаций и рассматривается роль информационных ресурсов в современных глобализационных процессах, а также их влияние на ход процессов социокультурной трансформации как человеческого общества в целом, так и украинского в частности.

Ключевые слова: информационные ресурсы, информационное общество, социокультурные трансформации, информационно-коммуникационные технологии, глобальное информационное пространство.